

Suomalaisen elämäntutkimuksen moninaisuus ja moniäänisyys

Meille käsillä olevan teemanumeron toimittajille alkusysäys elämäntutkimukseen oli vuosina 2009–2010 toteuttamamme selvitys erityisluokalla peruskoulussa opiskelleiden nuorten koulutuskokemuksista (ks. Niemi, Mietola & Helakorpi 2010). Tämän sisäasiainministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön tilaaman selvityksen taustalla oli havainto siitä, että maahanmuuttajataustaiset ja romanitautistaiset sekä vammaiset nuoret olivat yllätyksellisesti erityisluokilla. Tarttumista juuri elämäntutkimukseen haastatteluun tutkimusmetodinä motivoi huomiomme, että erityisopetusta koskevassa tutkimuskeskustelussa jäivät usein jalkoihin oppilaiden omat kokemukset ja niihin liittyvät pohdinnat. Samalla ymmärrys siitä, miten erityisopetuksen historiallisesti muotoutuneet käytännöt olivat läsnä oppilaiden elämäntutkimuksessa, jäi väistämättä puutteelliseksi. Halusimmekin lähteä kysymään, minkälaisia merkityksiä peruskoulun aikainen erityisopetus sai nuorten kerronnassa heidän tähänastisesta elämäntutkimustaan, itsestään ja tulevaisuudestaan sekä miten institutionaaliset käytännöt ja yhteiskunnalliset olosuhteet mahdollistivat ja rajoittivat nuorten koulutus- ja työelämäpolkuja.

Samalla kun selvitystyön aikana vasta tutustuimme elämäntutkimukseen, vakuutuimme lähestymistavan antoisuudesta. Elämäntutkimus alkoi näyttäytyä voimallisena tapana haastaa liian suoraviivaisia tulkintoja erilaisten järjestelmämuutosten vaikuttavuudesta käytännön toiminnan kentällä, ja tätä kautta tehdä edelleen näkyväksi politiikan ja käytännön välisiä eroja ja käytäntöjen muuttamisen haasteellisuutta. Yksi selvityksen keskeisimmistä tuloksista olikin se, että haastateltavien kerronta erityisopetuksen käytännöistä ja järjestelyistä oli varsin samankaltaista siitä huolimatta, että he olivat käyneet peruskouluaan kolmella eri vuosikymmenellä, osittain hyvin erilaisten koulutus- ja vammaispoliittisten suhdanteiden alla ja keskellä merkittäviä politiikka- ja järjestelmämuutoksia. Toisaalta ihastuimme siihen, miten elämäntutkimus haastattelu avasi tilaa haastateltavien omille pohdinnoille ja tulkinnoille. Aineistomme erityislaatu oli mielestämme tavassa, jossa asetuimme haastateltavan kanssa yhdessä katsomaan heidän polkuaan tästä hetkestä taaksepäin (Niemi & Mietola 2017). Ja vaikka saattaisimme langeta onnittelemaan itseämme siitä, että onnistuimme rekrytoimaan erityisen analyttisiä osallistujia, on tämä paremminkin lähestymistavan meriitti – sama yhdessä pohtimisen ja sanallistamisen tila tulee näkyviin hienosti myös tämän teemanumeron tutkimusartikkeleissa.

Selvitystyötä tehdessämme elämäntutkimus merkityksellistyi meille pitkälti kerronnan kaaren ja elämäntutkimuksen käännekohtien ympärille rakentuvaksi. Vaikka elämäntutkimusta hahmotetaan usein juuri näin, sitä myös toteutetaan nuorisotutkimuksen kentällä monin eri tavoin. Ajatus elämäntutkimuksen teemanumeron toimittamisesta yhdessä kymmenen vuoden jälkeen heräsikin halusta tuoda suomalaista elämäntutkimusta näkyväksi ja keskusteluttaa erilaisia tutkimusperinteitä keskenään. Näimme teemanumeron toimittamisen mahdollisuutena jatkaa ja syventää niitä käsitteellisiä ja teoreettisia pohdintoja,

joihin olimme törmänneet myöhemmissä tutkimuksissa hyödyntäessämme elämäntutkimusotetta.

Englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään sellaisia käsitteitä kuin *life history*, *life course* ja *biographical research* kuvattaessa erilaisia elämäntutkimusotetta (tai elämäntutkimusotetta) lähestymistapoja. Nämä tarkoittavat kuitenkin hieman eri asioita ja niissä voidaan myös hyödyntää erilaisia teoriaperinteitä. Siksi nähdäksemme elämäntutkimusotteen käsite on oiva suomenkielinen termi, joka kattaa ajatuksen niin ajankulusta (pitäen sisällään historiaulottuvuuden ja ajassa muuttuvat tavat, paikat ja olosuhteet) kuin ajassa ja elämässä kulkemisesta (suuntaan tai toiseen, mutta yleensä eteenpäin). Seurantatutkimuksen metodologiasta käsin katsottuna elämäntutkimusotteen liittyy myös ajatus mukana kulkemisesta: erityisesti seurantatutkimuksissa tutkija saa olla kanssakulkijana tutkittaviensa elämässä, ja kuten tässä teemanumerossa tulee näkyviin, toisinaan hyvin pitkänkin aikaa (Käyhkö & Armila, tässä lehdessä; ks. myös Gordon, Holland, Lahelma & Thomson 2008).

Olemme oppineet teemanumeroa työstäessämme valtavasti siitä, miten eri tavoin elämäntutkimus voidaan käsitteellistää eri tieteenaloilla ja eri teoriaperinteistä käsin. Nämä erot tulevat näkyviin ja asettuvat keskusteltaviksi teemanumeron teksteissä. Samalla kun teemanumero kokoaa yhteen eri lähestymistavoista ja tieteenaloilta ponnistavaa sekä erilaisille tutkimusasetelmille pohjaavaa elämäntutkimusotetta nuoruuden tutkimusta, avaavat tekstit myös mielenkiintoisen näkymän suomalaisten nuorten nuoruuteen, tässä ja nyt. Teemanumeron kirjoittajien kanssa käydyissä keskusteluissa painottui elämäntutkimuksen kontekstuaalisuus: miten henkilökohtaisten tarinoiden myötä aukeaa näkymä tiettyyn aikaan ja paikkaan, ja siihen, miten yhteiskunnalliset muutokset – tai muuttumattomuus – tulevat koetuiksi ja eläytyiksi (ks. esim. Shah & Priestley 2011; Bertaux 1981). Artikkeleiden äärellä voikin rakentaa ymmärrystä tämän päivän työelämän ja korkeakoulutuksen realiteeteista niiden kynnyksellä ponnistelevien nuorten aikuisten kerronnan avulla. Artikkelit tarjoavat myös kiintoisia tulkintoja nuorten ystävyksiin kiinnittämistä merkityksistä ja niiden merkityksellisyydestä heille itselleen, sekä siitä, miten nuorten pärjääminen mahdollistuu erilaisten elinympäristöjen vaateiden ja odotusten keskellä. Artikkeleiden sisällöllisten yhtymäkohtien avulla on myös mahdollista tehdä havaintoja siitä, miten yksilön elämäntutkimuksen eri vaiheissa asiat voivat näyttäytyä eri tavoin ja erilaisina: samalla kun korkeakoulupaikkaa tavoitteleva nuori aikuinen voi kokea palkkatyön mukavana hengästystaukuna (Waltzer ym. tässä numerossa), työelämä voi näyttäytyä omaa paikkaansa hakevalle nuorelle jännitteisenä, jopa kamppailun kenttänä (Määttä & Westerback tässä numerossa). Artikkelit tarjoavat myös pilkahduksia tukijärjestelmiin sekä aineistojen – osassa osallistujia on rekrytoitu nuoria tukevien palvelujen parista – että palveluiden kehittämiseen kantaa ottavien johtopäätösten kautta. Teemanumeron tekstit tekevät siis näkyväksi elämäntutkimuksen voimaa kutsua esiin henkilökohtaisia kokemuksia ja tulkintoja, mutta myös osallistuvat ajankohtaiseen nuorisotutkimusotteen tutkimuskeskusteluun.

Saimme teemanumerokutsuun valtavasti kiinnostavia abstrakteja, ja oli ilo nähdä, kuinka moninaisin tavoin elämäntutkimus nuorisotutkimusta tällä hetkellä Suomessa tehdään ja käsitteellistetään. Teemanumeroon valikoitui neljä tutkimusartikkelia ja kaksi katsausta, jotka esittelemme lyhyesti seuraavaksi. Toivotamme näiden kuvausten myötä lukijalle antoisaa sukellusta elämäntutkimuksen maailmaan.

Teemalehden sisältö

Teemanumeron avaa **Katariina Waltzerin, Leena Penttisen, Leena Holopaisen ja Kristiina Lappalaisen** tutkimusartikkeli välivuottaan viettävien nuorten toimijuudesta koulutussiiirtymässä. Tutkimukseen haastatelluilla nuorilla aikuisilla oli takanaan toisen asteen koulutuksen jälkeisiä suunniteltuja tai suunnittelemattomia välivuolia ennen korkeakouluun hakeutumista tai pääsyä. Keskeisenä käsitteenä tarkastelussa on toimijuus elämäkulussa, jonka ulottuvuuksia analysoidaan toimijuuden modaliteetteja – kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täytymisen, voimisen ja tuntemisen – hyödyntämällä. Modaliteettien erottelun avulla kirjoittajat piirtävät esiin moniulotteisen kuvan niistä elementeistä, jotka kannattelevat ja haastavat nuorten toimijuutta koulutussiiirtymässä. Erityisesti kirjoittajien havainnot toimijuuden relationaalisuudesta sekä täytymisestä ulkoisten ja sisäistettyjen kulttuuristen odotusten kudelmana avaavat mielenkiintoisen pohdinnan ohjauksen kyvykyydestä tunnistaa toimijuuden nyansseja ja tätä kautta tukea nuorten monitahoisesti muotoutuvaa toimijuutta.

Mirja Määttä ja Frida Westerback raportoivat artikkelissaan nuorten aikuisten työelämäsiirtymiä seuraavaa tutkimustaan. Tutkimuksessa nuoria aikuisia on kutakin haastateltu kolme kertaa kolmen vuoden aikana. Samalla kun tutkijat ovat lähteneet tarkastelemaan sitä, millaisena elämäkulun kenttänä työelämä näyttää nuorille aikuisille ja millaisia tulevaisuuden toiveita heillä on, seurantatutkimuksellisen tutkimusasetelman kautta avautuu myös näkymä siihen, millaisiksi nuorten polut ja asemat työelämän kynnyksellä muotoutuvat. Kirjoittajat jäsentävät aineistoaan neljän elämäkulukategorian kautta, jotka kuvaavat eroja nuorten asemoitumisessa työelämän hetkeksi avautuvien, sulkeutuvien ja joissakin tapauksissa täysin kiinni pysyvien ovien edessä. Artikkelin tuloksissa nämä erot kiinnitetään nuorten tulevaisuussuhteisiin ja toimintaan omalla koulutus- ja työelämäpolulla. Vaikka nuorilla oli myös positiivisia kokemuksia ja näkymiä, kirjoittajat päätyvät alleviivaamaan niitä moninaisia ja ristiriitaisia odotuksia, joita tähän kyseiseen elämäkulun siirtymään latautuu. Kirjoittajat peräänkuuluttavatkin laajempia rakenteellisia muutoksia, jotka toimisivat vastavoimana epävarmuuksille ja paineille, joita nuoret kohtaavat ja kokevat työelämän kynnyksellä.

Mari Käyhkön ja Päivi Armilan syrjäseudulla kasvaneiden nuorten ystävyksien muotoutumista ja niiden rikkoutumista tarkasteleva artikkeli pohjautuu elämäkulullisen nuorisotutkimuksen kannalta ainutlaatuiseseen laadulliseen *Nuoret ajassa* -seurantatutkimukseen (2015–2025). Kirjoittajat avaavat, kuinka ystävydet kietoutuvat myös tutkimusmetodologiaan kysymyksiin: tietyt nuoret ovat vuodesta toiseen tulleet haastatteluihin samojen ystävien kanssa, kun taas toiset ovat osallistuneet haastatteluihin aina yksin. Kirjoittajien mukaan se, että nuoret ovat päättäneet tulla haastatteluun yhdessä valitsemansa ystävänsä kanssa, on todennäköisesti ollut heille yksi tärkeä ystävyysylläpitämisen käytäntö (s. 55). Ajankulu ja ajallinen panostaminen ystävyysiin näkyy artikkelin tuloksissa siinä, miten nuorten elämähistorioista tulee myös yhdessä koettuja ja jaettuja. Metodologisesta näkökulmasta kiinnostavaa on, että tutkijoiden tieto näiden ystävyksien käänteistä ja vaiheista karttuu samanaikaisesti nuorten ystävyksien muovautuessa kulloinkin nykyiseen muotoonsa.

Saija Benjaminin, Pia Koirikiven ja Arniikka Kuusiston artikkeli keskittyy tarkastelemaan nuorten keinoja selvittää elämäkulun haastavissa tilanteissa, eli heidän pärjäävyyttään. Artikkelin aineistona ovat 45:n toisen asteen opinnoissa opiskelevan nuoren elämäkululliset haastattelut, joista käsin artikkelin analyysia syvennetään kolmen nuoren kertomuksiin. Kir-

joittajat työskentelevät resilienssin käsitteellä, jota he jäsentävät kestäväen hyvinvoinnin teorian avulla. Tällöin analyysi kohdistuu haastavissa elämäntilanteissa esiin nouseviin tarpeisiin ja näihin vastaamisen edellyttämiin resursseihin. Artikkelin tulokset kuvaavat yhtäältä tarpeiden moninaisuutta, toisaalta tarveulottuvuuksien limittyneisyyttä, jota kirjoittajat sanallistavat relationaalisuutena. Näin piirtyy esiin mielenkiintoinen kuva resilienssistä kokonaishyvinvointia kannattelevana tukeutumisenä olemassa oleviin ja kompensoiviin resursseihin – löytyvätpä nämä sitten tärkeistä ihmissuhteista, kyvystä reflektoida elämäntilannetta ja elämäntulkua tai mielekkästä, oman näköisestä tekemisestä ja sen myötä vahvistuvasta toimijuudesta.

Mikko Piispa, Mikko Salasuo ja Antti Häkkinen tarkentavat katsauksessaan elämäntulkun siirtymiin ja käännekohtiin nuoruuden tutkimisessa ja esittelevät tutkimuskirjallisuudesta ammentaan peruseriaatteita elämäntulkun rakentumisen tutkimiseen. Katsaus valottaa lukijalle sitä, miten elämäntulkututkimuksessa yhdistyvät sosiaalitieteiden ja historian tutkimuksen elementit ja miten tutkittaessa elämäntulkua ja sen siirtymiä sekä sisäisillä (yksilön, ryhmän) että ulkoisilla (yleisesti hyväksytyt, normitetut polut) murroksilla ja taitteilla on merkitystä.

Emeli Hakoköngäs ja Ulla Tähtinen käsittelevät katsauksessaan sosiaalisten representaatioiden teorian soveltamista nuorisotutkimuksessa. He esittävät kyseisen teorian olevan sosiokulttuurinen lähestymistapa tutkimukseen, jonka avulla voidaan tutkia elämäntulkua, arkea sekä tulevaa ja mennyttä koskevaa kerrontaa yhdistäen psykologisen elämäntulkun ja sosiologisen elämäntulkututkimuksen näkökulmia.

Teemanumeron toimittajat

Anna-Maija Niemi, Reetta Mietola ja Jenni Helakorpi

Lähteet

- Lahelma, Elina (2009) Dichotomized metaphors and young people's educational routes. *European Educational Research Journal* 8 (4), 497–507. http://www.worlds.co.uk/pdf/validate.asp?j=eerj&vol=8&issue=4&year=2009&article=2_Lahelma_EERJ_8_4_web (Viitattu 5.9.2022.)
- Tuula Gordon & Janet Holland & Elina Lahelma & Rachel Thomson (2008) Young female citizens in education: emotions, resources and agency. *Pedagogy, Culture & Society* 16 (2), 177–191, DOI: 10.1080/14681360802142146.
- Niemi, Anna-Maija & Mietola, Reetta (2017) Between hopes and possibilities: (Special) educational paths, agency and subjectivities. *Scandinavian Journal of Disability Research* 19 (3), 218–229. <https://doi.org/10.1080/15017419.2016.1239588>.
- Niemi, Anna-Maija & Mietola, Reetta & Helakorpi, Jenni (2010) *Erytysluokka elämäntulkussa: Selvitys peruskoulussa erityisluokalla opiskelevien vammaisten, romaniväestöön kuuluvien ja maahanmuuttajataustaisten nuorten aikuisten koulutus- ja työelämäkokemuksista*. (Sisäasiainministeriön julkaisu; Nro 1). Sisäasiainministeriö. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/FC1F24F08EF08290C22576C00048F0FF/\\$file/012010.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/FC1F24F08EF08290C22576C00048F0FF/$file/012010.pdf) (Viitattu 15.8.2022.)
- Bertaux, Daniel (1981) From Life-History Approach to the Transformation of Sociological Practice. Teoksessa Daniel Bertaux (toim.) *Biography and Society. The Life History Approach in the Social Sciences*, 29–46. Beverly Hills: SAGE.
- Shah, Sonali & Priestley, Mark (2011) *Disability and Social Change. Private Lives and Public Policies*. Bristol: The Policy Press.